

Erken Cumhuriyet Döneminde Güvenli Coğrafya Olarak “Anadolu” Tasavvuru: Anadolu Mecmuası Örneği

Gökberk YÜCEL¹

Özet

Millî Mücadele sonrasında milli kimlik ve milli tarih tartışmalarında orijinal coğrafya veya anavatanın konumu belirleyici bir faktör olmuştur. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle somut bir zeminde ortaya çıkan paradigma değişimi, vatan kavramında sınırları belli bir toprağa bağlı olan kimlik tahayyülünün siyasi ve sosyolojik izdüşümünü oluşturmuştur. Bu bağlamda, yeni kimlik tahayyülünün, fail/ fiil ilişkisini güvenli bir temelde yerine getirecek kimlik-mekân-hafıza bileşimine bağlı olması amaçlanmaktadır. Bu atmosferde Nisan 1924 ile Mart 1925 arasında yayınlanan Anadolu Mecmuası, Anadolu düşüncesi üzerinden kimlik, tarih ve coğrafyaya ilişkin bir çerçeve sunmaya çalışmıştır. Bu çalışmanın amacı, Mecmua’da yer alan Anadolu yaklaşımının güvenli coğrafya kavramı üzerinden nasıl şekillendiğini incelemektir. Belge analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada, öncelikle kuramsal zeminde güvenli coğrafya kavramı tartışılmıştır. Daha sonra Mecmua’da yayınlanan makaleler ışığında Anadolu’da Türk kimliği, bilgi ve deneyiminin ne zaman ve nasıl şekillendiği, faillerin veya fillerin Anadolu’daki Türk varlığına tehdit olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Türklerin bağımsız bir millet ve kalıcı bir devlet haline gelmesiyle büyük failin Anadolu topraklarında tecrübe ve bilgi birikimine sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güvenli Coğrafya, Anadolu, Anadolu Mecmuası

The Concept of "Anatolia" as a Safe Geography in the Early Republic Period: The Example of Anatolian Journal

Gökberk YÜCEL¹

Abstract

The location of the original geography or homeland has been a determining factor in the discussions of national identity and national history after the National Struggle. The paradigm change, which emerged on a concrete ground with the proclamation of the Republic, constituted the political and sociological projection of the imagination of identity, whose borders are bound to certain land in the concept of homeland. In this context, the new identity imagination is intended to depend on the composition of identity-space-memory that will fulfil the agent/act relationship on a safe basis. In this atmosphere, the Anatolian Journal, published between April 1924 and March 1925, tried to present a framework regarding identity, history and geography through Anatolian thought. The purpose of this study is to examine how the approach to Anatolia in the magazine is shaped over the concept of safe geography. In the study in which the document analysis method was used, firstly the concept of safe geography was discussed on theoretical grounds. Later, in the light of the articles published in the Journal, when and how the Turkish identity, knowledge and experience were shaped in Anatolia, and what the perpetrators or acts were seen as a threat to the Turkish existence in Anatolia were determined. As the Turks became an independent nation and a permanent state, it was concluded that the great agent had experience and knowledge in Anatolian lands.

Keywords: Safe Geography, Anatolia, Anatolian Journal

GİRİŞ

Anadolu Mecmuası¹ modern dönem Türk fikir tarihinde, Anadolu merkezli ideolojik refleksin önsözü ve kurucu metni olarak Nisan 1924 ile Mart 1925² arasında 12 sayı neşredilmiştir. Mecmua’da, Anadolu merkezli tarih, kültür, sanat, edebiyat ve fikir yazılarına ve şiirlere yer verilmiştir. Ahmed Halil, Ahmed Hamdi Tanpınar, Faruk Nafiz Çamlıbel, Hilmi Ziya Ülken, Mehmed Halid Bayri, Mükremin Halil Yınanç, Necib Asım Yakasız, Necip Fazıl Kısakürek, Yahya Kemal Beyatlı ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu gibi Türk düşünce ve edebiyat dünyasında pek çok sima, derginin yazar kadrosu arasında yer almıştır.³

Anadolu Mecmuası Cumhuriyetin kuruluş yıllarına tekabül eden bir yıllık yayın hayatında, yeni kurulan rejimin tarih yazımı, coğrafya tasavvuru, kimlik ve kültür politikalarına yön vermeye, bir diğer ifade ile resmî ideolojiyi ve milliyetçilik anlayışını kendi tezleri doğrultusunda etkilemeye çalışmıştır. Mecmua’da Anadolu topraklarının tarihî, coğrafî, kültürel, edebî, mimarî zenginlikleri işlenirken aynı zamanda ziraî, iklimsel ve topografik özellikleri de tanıtılmıştır. Bunun yanı sıra Anadolu’nun kalkınma ve geri kalmışlık sorunlarına ilişkin olarak Osmanlı dönemi eleştirisi yapılmıştır. Ayrıca Anadolu’da yaşayan ahalinin tanımlanması ve aidiyet mecrasının belirlenmesi adına Anadolu merkezli Türk tarih yazımı ve kimlik tahayyülü ortaya koyulmuştur.

Literatürde Anadolu Mecmuası’nı doğrudan inceleyen çok fazla yayın bulunmamaktadır. Buna mukabil Rabia Dirican (2014), “The Journal of Academic Social Science Studies”ta çıkan “Anadolu Mecmuası’nın Türk Düşünce Hayatı Açısından Değerlendirilmesi” adlı makalesinde Mecmua’nın Anadoluçuluk fikrinin doğuşundaki önemi genel hatlarla ortaya koymuştur. Necati Tonga ise, “Anadolu Mecmuası (1924–1925) ve Anadoluçuluk Fikri Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmasında mecmuanın kuruluş amaçlarını belirterek Anadoluçuluk akımı bağlamında Mecmua’yı ana hatlarıyla tanıtmıştır. Bunun beraber Mecmua üzerine biri tarih alanında diğer ise edebiyat alanında iki yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Fatih Aslan (2008), “Anadolu Mecmuası ve Anadoluçuluk (1924-1925)” adlı yüksek lisans tezinde cumhuriyetin kuruluş yıllarında Mecmua’nın nasıl filizlendiğini ve hangi amaca matuf olarak çıkarıldığını, savunduğu ideolojik değerler çerçevesinde ele almıştır. Hülya Ürkmez ise (1997), kültür ve edebiyat bağlamında Mecmua’yı incelemiştir.

Bu çalışmada Anadoluçuluk akımının önsözü ve kurucusu mahiyetinde Anadolu Mecmuası’nın, Anadolu mefhumuna yaklaşımı “güvenli coğrafya” perspektifinden incelenecektir. Bu bağlamda güvenli coğrafya nedir?, Anadolu Mecmuası’nın penceresinden Anadolu hangi unsur ve yönleriyle hem sosyo-psikolojik hem sosyo-kültürel hem de politik güvenliğin merkezi haline gelmiştir? ve bu güvenli coğrafyanın korku ve kaygı unsurları nelerdir? gibi soruların cevapları aranacaktır. Belge analizi, çalışmanın metodolojik çerçevesini teşkil etmektedir. Belge analizi metodu resmi/gayrı resmi, birincil/ikincil belgelerin, gazetelerin, dergilerin, toplantı tutanakları, günlükler, radyo ve TV program kayıtları v.b. yazılı ve görsel kaynakların sistemli bir şekilde incelenmesi ve belirlenen tema(lar) üzerinden yorumlanmasıdır (Labuschagne, 2003: 101-102). Doküman analizi, geçmişe tanıklık eden belgeleri ortaya koyarken tarihî olay, olgu, fikri ve fiili atmosfere yönelik zengin bir veri kaynağı oluşturulmasında önemli bir yer teşkil etmektedir (Bailey, 1982). Bu doğrultuda Anadolu Mecmuası gayrı resmi birincil kaynak mahiyetinde kültür ve fikir dergisidir. Mecmua’nın incelenmesinde “Güvenli Coğrafya olarak Anadolu tasavvuru” tema olarak belirlenmiştir. Bununla beraber Anadolu anlatısında “güvenli coğrafya” telakkisi ve bu güven duygusunu tahkim eden tarih yazımı ve kimlik tahayyülüne yer verilecektir. Aynı zamanda varoluşa ilişkin korkunun kaynağı olarak Turancılık, kaygı birikiminin odağı olarak da Osmanlı algısı da yine çalışmanın varsayımları çerçevesinde ele alınacaktır. Çalışmada ilk olarak güvenli coğrafya tanımlanmaya çalışılmıştır. Diğer bir tabirle güvenli coğrafyadan neyin anlaşılması gerektiğinin teorik zemini oluşturulmuştur. Daha sonrasında ilgili literatüre kısaca değinilerek Anadolu Mecmuası tanıtılmış ve Mecmua’nın nasıl ele alınacağına ilişkin metodolojik çerçeveye yer verilmiştir. Sonraki bölümlerde güvenli coğrafyayı oluşturan unsular eşliğinde Mecmua’nın Anadolu tasavvuru incelenmiştir. Ayrıca Mecmua’nın Anadolu tasavvurunda biz ve öteki

¹ Daha önce “Anadolu” ismiyle gazete, mecmua ve sair yayınlar yapılmıştır. Bu yayınların en önemlisi Hilmi Ziya’nın kendi gayretleriyle çıkardığı “Anadolu” Dergisidir. (Korkmaz, 2016: 175).

² Baskı Eylül 1925’te yayınlanmıştır.

³ Mecmua harf inkılabından önce neşredildiği için, bütün sayılar Arslan Tekin ve Ahmet Zeki İzgöer tarafından Latin alfabesine dönüştürülerek Türk Tarih Kurumu tarafından basılmıştır.

ayrımı ile biyografik hikâyeyi güvenli bir zeminde inşa eden fail/fiil ilişkisini nasıl anladığı izah edilmeye çalışılmıştır.

Teorik Zemin: Güvenli Coğrafya

Toplumun birikim ve tecrübelerinin kayıt altına alındığı ve kimlik formülünde hafıza-mekân-değer terkiplerinin bütününi teşkil eden anlatı, biyografik hikâyeyi oluşturur. Anthony Giddens (2014) bu biyografik hikâyeyi, benlik-beden bütünleşmesinin somut çıktısı şeklinde tezahür eden fail-fiil ilişkisiyle açıklamıştır. Failin fiilinin farkında olması bilinç düzeyini ortaya koyarken, bilincinden neşet eden bütün duygu, düşünce ve reflekslerin fiille anlamlandırılması, bir bedenle mümkün olmaktadır. Laing'in (2015: 67) de belirttiği üzere benliğin dünya yaşamındaki bilinç düzeyi, beden algılarıyla, hisleriyle ve devinimleriyle mümkün olmaktadır. Bu bağlamda cisimleşme sürecindeki farkındalık düzeyi, benliğin eylediklerinde ne kadar etkin ya da edilgen olduğunu ifade etmektedir. Benlik, hafıza ve mekân zemininde oluşan hikâyede hem ne yaptığını hem de onu niçin yaptığını kavrama arzusunu taşır. Bu arzu, sosyal hafızadaki çelişkileri ve çatışma risklerini her gün yeniden uzlaştıracak tecrübeleri oluşturduğu gibi, fail adına hikâyenin "içinde yer alabilme" ya da "hikâyenin sahibi olma" gayretinin itici gücü olmaktadır (Giddens, 2014: 53). İçinde yer alma motivasyonu, insanların çevresindeki olgularla güçlü bir bağ kurabilmelerine imkân tanırken, muhayyile ile gerçeklik arasındaki makasın açılması riskini de önlemektedir.

Biyografik hikâyede yaşanacak muhtelif kopmalar, korku ve kaygıya bağlı olarak güvenlik endişesini de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda korku ile kaygı arasında birbirini mütemediyen besleyen güvensiz bir fail-fiil ilişkisi zuhur edebilir. Dolayısıyla fiilini anımsamaktan ya da tanımlamaktan mahrum fail ve failin kontrol ve rızası dışında gerçekleşen fiil, biyografik hikâyede ben kimim sorusuna bağlamaları sorunlu cevaplar üretebilir. Diğer bir ifadeyle korku ve kaygının yarattığı güvensizlik, ben kimim ve alt soruları mahiyetinde; benliğin dünyadaki konumunu ifade etmesi bakımından nerede(n)?, milat noktasını sabitlemesi noktasında ne zaman?, biyografik hikâyenin serüvenini anlatması doğrultusunda nasıl? sorularına çelişkili ve çatışma iklimine mahal veren cevaplara gebe olabilir. Bu bağlamda korku, somut bir gerçekliğin düşünsel izdüşümü olarak dışsaldır. Bu yönüyle failin ötekine karşı duyduğu yoğun güvensizliğin bir neticesi olarak ortaya çıkmaktadır. Mamafih korkuyu oluşturan güvensiz öteki, fail temelli olabileceği gibi bir fikir ya da fiilin yarattığı etkiyi de ihtiva edebilir. Korkunun yarattığı güvensizlik ikliminin fail/fiil ilişkisindeki tesirinin içsel olgusunu kaygı oluşturmaktadır (Giddens, 2014: 64). Beden bütünlüğüne yönelik tehditler, benliğin bilinç düzeyinde ve eylemsel yönelimlerinde kaygısal birikimleri doğurmaktadır.⁴ Dolayısıyla aynı tehlikeyi farklı yön ve şekillerde yeniden yaşama korkusu, kaygılı ve güvensiz bir kimliğin oluşmasına sebebiyet vermektedir. Toplumların biyografik hikâyelerindeki korkular, fail/fiil ilişkisindeki rutinlerin ve güvenli iklimin bozulduğu savaş, iç çatışma, ihtilal v.b. siyasî ya da sosyal travmalar sonrasında ortaya çıkmaktadır. Bu süreç sonrasında, kimlik – mekân – hafıza arasında gerçeklik olgusunu yok eden ya da ihmale uğratan ve güvenlik açıklarına sebebiyet veren bütün aktör, fikir ve fiiller sorgulamaya maruz kalır. Biyografik hikâyelerin kopan halkaları için fail/fiil sürekliliğini yeniden tanzim edecek süreklilik arayışlarına başlanılır. Bu bağlamda bilinç düzeyi ile fiili çıktı arasında yaşanan insicam sağlanarak, kaygı nöbetleri psikolojik ve fiziki güvenlik alanları oluşturularak rehabilite edilmeye çalışılır (Güç, 2020: 3-4).

"Güvenli coğrafya" oluşumu, tehdidin yarattığı korkunun bertaraf edilmesi sonrasında yaşam alanında oluşan kaygı birikiminin tahliyesine yönelik bir süreci ihtiva etmektedir. Coğrafyanın her alanda güvenli hale getirilmesiyle ilk olarak benlik-beden bütünleşmesini zedeleyen ya da tamamen ortadan kaldıramaya müteşebbis hadiselerin yarattığı korkular azaltılmaya çalışılır. Böylelikle fiziki güvenlik tesis edilir. Bu süreçte ikinci olarak fail/fiil ilişkisinde gerçeğe tekabüliyet aranır ve kaygıyı arttıracak faktörler bilinç düzeyinden tasfiye edilerek biyografik hikâyenin dışında değerlendirilir. Son olarak her türlü tehdidi bertaraf edecek bir eylemlilik düzeyi oluşturularak standartlaştırılmış, öngörülebilir, rafine bir sosyolojik yaşam alanı oluşturulur. Dolayısıyla sınırları belirli bir coğrafyada, standardize edilmiş hafıza/zaman kurgusu ile öngörülebilir yaşamsal rutine oturtulmuş mekân/yapı birlikteliği güvenli coğrafyayı oluşturur denilebilir.

Cumhuriyetin kuruluşuyla beraber kimlik-mekân-hafıza terkinde, Türk biyografik hikâyesinin Anadolu'daki tarihî, kültürel ve siyasî varlığına ilişkin tartışmalar yoğunluk kazanmıştır. Anadolu hassaten Balkan Harpleri, Cihan Harbi ve İstiklal Harbi sonrasında kaygılı Türk liderliğinin ve

⁴ Giddens (2014: 55) bu hususu kaygı bolluğu olarak ifade etmiştir.

entelijansiyasının, yorgun Türk toplumunun güvenli ve mutlak yuvası hali olarak telakki edilmiştir. Mehmed Halid (Bayri)'in (Haziran 1924: 131) ifadesiyle Anadolu, "Anadolunun kalbinde tamamiyet kazanmış bir ülke, hududu ve anasırı muayyen bir memleket" olarak addedilmiştir. Uzun soluklu savaşlar ve bunların yarattığı siyasî, iktisadî ve içtimaî buhranlar, Türk biyografik hikayesinde de travmatik hafıza duraklarının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Travmatik hafıza durakları, aynı zamanda savaş sonrası dönem ve istikbal devri için kimlik, coğrafya, tarih ve devlet tartışmalarını da ön plana çıkartmıştır. Bu tartışmalar Osmanlı son dönemine damgasını vuran ve imparatorluk kimliği bağlamında devletin kötü gidişine reçete sunan üç tarz-ı siyaset formüllerini geride bırakan ve savaş sonrası yeni düzene uygun bir zeminde şekillenmiştir. Bu dönemde, yaşanan toprak kayıplarının yanı sıra devlet-kimlik özdeşliği bağlamında Türk toplumunun da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalması, "güvenli coğrafya" neresidir sorusuna cevap aranmıştır. Dolayısıyla İttihad-ı Anasır politikaları bağlamında Osmanlıcılığa, İttihad-ı İslam politikaları bağlamında İslamcılığa, İttihad-ı Türk politikaları bağlamında Türkçü-Turancı akıma yönelik ideolojik itirazlar ve yoğun eleştiriler getirilmiştir (Korkmaz, 2016: 169). Bu eleştirilere aynı zamanda dünya siyasetine yön veren ulus, milli egemenlik, ulus devlet gibi Avrupa merkezli zihni ve kurumsal dönüşümler; Türk biyografik hikayesi özelinde Osmanlı'nın dağılmasıyla birlikte yaşanan korku-kaygı birikimleri de refakat etmiştir. Bu bağlamda rejimin kurucu ideolojisi olan Türk milliyetçiliği yeni bir teorik mecraya kavuşturulmuştur. Türk milliyetçiliğinin yeni teorik mecrası aynı zamanda Türk düşüncesinde ve siyasetinde yaşanan paradigmatik kırılmaların izdüşümünü teşkil etmiştir.

Paradigmatik kırılmaların birincisini biyografik hikâyenin failinin yeniden tanımlanması oluşturmuştur. Bu doğrultuda Osmanlı'dan tevarüs eden fikir akımlarının kimlik tanımlarının tarihî gerçekliği ve sosyolojik karşılığı sorgulanmıştır. Bu sorgulamanın merkezine Türkistan (Orta Asya) uzantılı Türklük oturtulmuştur. Türkistan uzantılı Türklük ile Anadolu merkezli Türklük, tarihî/kültürel yönleri ve siyasî imkân/tehditleri doğrultusunda tartışılmıştır (Durgun, 2014: 39-41). Ayrıca ümmet yapısına dayanan geleneksel toplumdaki milliyet sosyolojisine müstenit modern bir topluma intikal etme gayret ve gayesi de kimlik tartışmalarının diğer bir yönünü teşkil etmiştir (Durgun, 2014: 25). Bununla beraber Evrensel (cihanşümül) devlet modelinden toprağa bağlı (teritoryal) ulus devlet modeline geçiş, kurumsal yapının ve coğrafya telakkisinin dönüşümü açısından paradigmatik kırılmanın ikinci yönünü teşkil etmiştir.⁵ Cihan Harbinin Yemen'den Filistin'e, Galiçya'dan Azerbaycan önlerine doğru yayılım göstermesi yaşam alanının neresi olduğuna ilişkin sorgulamayı da beraberinde getirmiştir. Mamafih bütün Türklerin tek bir bayrak altında birleştirilmesi gayesi olarak Turancılık da bu dönemin tartışılan fikri olmuştur. Zira Türkistan ile bütünleşmeyi ve Osmanlı Hinterlandının elde tutulmasını öngören cihanşümül (evrensel) devlet anlayışı yerine siyasî sınırları Anadolu olarak belirlenmiş toprağa bağlı (teritoryal) ulus devlet modeli güvenlik ve rasyonalite bağlamında ele alınmıştır. Paradigmatik kırılmanın üçüncüsünü ise, Osmanlı yönetim sisteminin eleştirisi ve coğrafyanın sosyal rehabilitasyonu oluşturmuştur.⁶ Dolayısıyla bu dönemde milli egemenlik zemininde cumhuriyet rejimi ile Anadolu insanının mukadderatı arasında organik bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

Zemini Osmanlı dönemi modernleşme sürecinin ve hamlelerinin oluşturduğu lakin Cumhuriyet rejimine geçiş ile farklı bir merhaleye ulaşan bu paradigmatik kırılmalar, Türk milliyetçiliğinde "öteki" anlayışının da yeniden şekillenmesine yol açmıştır (Bölükbaşı, 2019: 294). Türkiye ulus devletini ve Anadolu topraklarını merkeze alan Türk milliyetçiliğinin bu yeni formu, Resmi milliyetçilikte Anadolu Medeniyetlerine yönelik tarihsel referansı ile İslam ve Osmanlı geçmişini bütün aktör, kavram ve yönelimleriyle parantez içine alan, batılı ve lâ-dini bir görünüme sahip olmuştur (Durgun, 2014: 41; Bölükbaşı, 2018: 46). Buna mukabil, Memleketçilik, Türkiyecilik ve daha sonrasında Anadoluçuluk akımı, Türk milliyetçiliğinde tedrici değişimi savunan, daha geleneksel ve muhafazakâr bir güzergâh belirlemiştir ki bu da Türk milliyetçiliğinin Anadolu merkezli ikinci formunu teşkil etmiştir.

Uzun soluklu muharebelerin siyasî ve sosyal buhranlarına karşı olarak Anadoluçuluk, coğrafi ihtiyatlılık ve güven teminatı üzerine şekillenmiştir. Nitekim İstiklal Harbi sonrası entelektüel tartışmalar da

⁵ Bu anlayış, Batı Medeniyetine intibak etme ve batılı modern milletler arasında yer alma gayesinin izdüşümü olarak zihinsel ve kurumsal dönüşümün ivediliğine ve gerekliliğine yapılan vurgudan mühlhem ortaya çıkmıştır (Durgun, 2015a: 8-9)

⁶ Osmanlı Dönemine yönelik bu eleştirel yaklaşım, negatif yazımı pozitif gelecek inşasının bir ürünüdür. Zira Anadolu topraklarının ihmalî üzerinden Osmanlı eleştirisi hem resmî ideolojide hem de alternatif bir milliyetçilik türü olarak Anadoluçulukta ortak paydasıdır denilebilir (Baykal, 2019: 33; Korkmaz, 2016: 171).

Anadolu topraklarında yeniden varoluşun gündemiyle yoğrulmuştur. Anadolu güvenliği merkezli bu dönüşüm, esasında “büyük Türkçülük” ile “küçük Türkçülük” yol ayrımının izdüşümüdür (Çalen, 2017: 78). Artık Türk Milleti için yuvasına, asli vatanına dönüş vaktiydi. O yuva da güven ve ihtiyatlılığın beşiği Anadolu’ydu.⁷ Artık Anadolu kalkındırılmalı ve Anadolu insanı asli yuvasında refaha kavuşturulmalıydı. Osmanlılık, İslamcılık ve Turancılık gibi maceraperest ve tehlikeli fikirlerin Anadolu-Türk insanına yaşattığı kaygı güven iklimine dönüştürülmeli, travma ise rehabilite edilmeliydi (Atabay, 2018: 516-519). Bu bağlamda toprağa bağlı (teritoryal) milliyetçiliğin bir örneği olarak Anadoluculuk⁸, irredantist ve revizyonist politikalara mesafeli, Türkiye’nin içinde bulunduğu özel şartlar dahilinde düşünsel bir teklif sunmuş, bu şartlarla müsemma bir tarih yazımı, coğrafya tasavvuru ve kimlik tahayyülü ortaya koymuştur (Alver, 2001: 133-134; Korkmaz, 2016: 168-171). Güvenli coğrafya tasavvuru bağlamında Anadolu, kültürel olarak Anadolu birikimi ve tecrübesinin ön plana çıkarılması, yani failin olan Türk’ün, fiiliyle buluşturulması gayesine matuf olmuştur. Bu bağlamda Anadolu ihtiyatlılığı, radikal ve hızlı değişimlerden ziyade; tedrici ve tekamülü merkeze alan bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Mamafih Mehmed Halid (Mart 1925: 444) bu hususu “tedrici bir tekamüle taraftar olarak yolumuzda yavaş, lakin metin adımlarla ilerlemeyi tercih ediyoruz” şeklinde ifade etmiştir.

Anadolu Mecmuası’nda Güvenli Coğrafya Olarak Anadolu Tasavvuru

Anadolu Mecmuası ortaya koyduğu aktör-mekân-hafıza-aktör terkibi doğrultusunda coğrafyayı bütün faktörleriyle güvenli hale getirecek yeni bir biyografik hikâye yazımı teklif etmiştir. Bu bağlamda 1071 Malazgirt zaferiyle Anadolu’ya yerleşen Türkmen boyları, bu coğrafyada sahip oldukları kültür ve medeniyet birikimleriyle yeni ve müstakil kimlik oluşturmuştur. Bu kimlik Anadolu’daki Türk tarihiyle müsemma Anadolu ya da Türk milletidir. Dolayısıyla Anadolu’daki Türk varlığının hakikatine tenakuz içeren Osmanlı Devleti’nin İmparatorluk deneyimi güvensiz fail ve kayıp dönem olarak parantez içine alınmıştır. Bununla beraber Anadolu dışında müstakil ve mütekamil kimlik-coğrafya arayışı ise Osmanlılık, İslamcılık ve Turancılık örneklerinde olduğu gibi tehlikeli ve hakikatten uzak bir çaba olarak addedilmiştir. Buna mukabil Mecmua, Türk hafızasının istinatgahı olarak Anadolu tarihini, kimliğini ve topraklarını Türk ontolojik güvenliğinin temel harcı olarak kabul etmiştir.

Güvenli Coğrafyanın Güvensiz Faili: Osmanlı İdaresi

Anadolu Mecmuası’nda Osmanlı devirleri milli biyografinin en zayıf halkası olarak addedilmiştir. Hatta bu dönem Anadolu coğrafyasının ihmal edildiği, Türk kimliğinin, örf ve geleneğinin unutulduğu, yönetimde zafiyet ve adaletsizliklere bağlı olarak Anadolu’da insicam ve ahengin bozulduğu, kaygı birikiminin yoğun olduğu dönem olarak nitelendirilmiştir. Mecmua’da yazılanlardan yola çıkarak Osmanlı’nın güvensiz fail olarak ötekileştirilmesi, üç zeminde ele alınabilir.

Bunlardan birincisi Osmanlı Devleti’nin “İmparatorluk” haline gelmesi ve geleneksel töre-devlet ilişkisinin bozulmasıdır. Nitekim Mükrem Halil (Yınanç) bu dönüşümün miladı olarak Fatih dönemini işaret etmiştir (Haziran 1924: 99):

“İstanbul’u fethederek Anadolu’ya rapteden Fatih, muvaffakiyetiyle ne kadar büyümüş ise Türk usul-i idaresini bozmaya başlamış ve memalik-i meftuha ahalisine ve bilhassa kölelere hukuk-ı siyasiye bahşeylemiş olmak itibarıyla o kadar küçülmüştür. Fatih, İstanbul’u fethettikten sonra Anadolu beyleriyle müştereken devleti idare eden bir millet reisi, bir Türk hakanı değildir. Bila kayd ü şart bütün kuvvetleri nefsinde cemedan, yalnız başına saltanatı idare eyleyen müstebid bir Roma imparatorudur.” Hilmi Ziya da Fatih devrinden önce Osmanlı Devleti’nin Anadolu töresiyle alakasını kesmediğinden bahisle Türk beyleri ve kahramanlıklarıyla da kıvanç duyulduğunu ifade etmiştir. Hilmi Ziya, İmparatorluğa dönüşüm münasebetiyle Türklük gerçekliği ile devlet arasındaki uçurumun açıldığı ve

⁷ Mamafih Yusuf Akçura, Turancılık fikrini “emperyalist Türkçülük” kavramıyla tasfiye ederken (Georgeon, 2008: 512); Ziya Gökalp (1969: 27-29), “Türkiyecilik” gerçeği üzerine odaklanmış, Turancılığı uzak bir mefkûre olarak addetmiştir. Yahya Kemal (2016: 64) ise, İstiklal Harbi yazılarında Anadolu ihtiyatlılığını ve biyografik güvenliği “yuvaya dönüş” olarak ifade etmiştir.

⁸ Anadoluculuk akımı 1930’lu yıllardan sonra farklı kollara ayrılmıştır. 1919-1925 Anadolu Mecmuası çevresi üzerinde şekillenen Anadoluculuk, 1930-1940’larda Muhafazakâr ve Milliyetçi çizgide seyretmiştir. 1950’lerden sonra ortaya çıkan Mavi Anadoluculuk, Akdenizlilik bilinciyle Yunan medeniyeti ile Anadolu Türklüğü arasında hümanizmaya dayanan bir medeniyet arayışı içerisinde olmuş ve gelenekçi Anadoluculuktan ayrılmıştır. Geniş bilgi için bkz. Durgun, 2015a; Deren, 2018: 533.

devletin kurucu dinamiklerinden uzaklaşarak asli unsura yabancılaştığı iddiasını şu şekilde belirtmiştir (Mayıs 1924: 64):

“Fatih İstanbul’a ayağını atarak ayana ve Oğuz töresine muhalif bir saltanat temelleri kurdu. O zamandan itibaren merkez-i hükümete sahip olan İranî zihniyet bütün milli anasının birer birer ortadan kalkmasını ve yerine Hüsrev ü Şirin, Nahifi, Şevket-i Buhari gibi taklitlerinin kaim olmasını mucib oldu.”

Osmanlı Devleti’nin kurumsallaşmasında önemli bir evreyi teşkil eden Fatih Sultan Mehmed dönemi, Mecmua tarafından devlette bozulma sürecinin başlangıcı olarak ifade edilmiştir. Ayrıca İstanbul’un fethi, Rumeli ve Anadolu arasında toprak bütünlüğünün sağlanması ve devletin siyasi olarak birliğinin tesis etmesi açısından önem arz etmektedir. Lakin Oğuz töresi merkezli bakış açısı milli biyografinin de çekirdeğini oluşturduğu için Oğuz töresinden kopuş Osmanlı Devleti ile Anadolu halkı arasında güvensiz ilişkinin başlangıcı olarak nitelendirilmiştir.

Mecmua’da imparatorluğa dönüşümünün olumsuz sonuçlarından bir diğeri, Anadolu insanının gerçek yurdu ve yuvası olmayan topraklarda savaşılarak heder edildiği iddiasıdır. Nitekim Haydar Necib devletin imparatorluk vasfı yüzünden Anadolu evlatlarının heba edildiğini, Anadolu kadınının çektiği ve görmezden gelinen çilesi özelinde şu şekilde anlatmıştır (Haziran 1924: 129):

“Çocuğunu asırlarca Yemen çöllerinde, Arnavutluk dağlarında, Rumeli balkanlarında heder olmuş gören bir ana için -gurbet ve ölüm- hissi için daha tabii hangi his vardır? O gurbet denilince hiç düşünmeksizin Yemen kumsallarını, Arnavut kayalıklarını ve Rumeli’nin aşılmaz dağlarını hatırlar.”

Haydar Necib’in ifade ettiği sıla ve gurbet kavramı, modern dönem vatan anlayışından mülhem kavramlardır. Kendi dönemi içerisinde değerlendirildiğinde bir Anadolu köylüsünün köyü dışındaki her yer gurbetidir. Dolayısıyla Anadolu’nun siyasi bir yurt olarak kabulü üzerinden Anadolu dışında başka bir coğrafyanın gurbet olarak addedilmesi anakronik bir tarih okumasıdır. Bununla beraber gaza ve fetih o dönemin siyasi gerçekliği ve devletin manevi motivasyonu olmuştur. Dolayısıyla yeni topraklar fethetmek esasında Mecmua’da vurgulanan Oğuz töresinin ve İslam inancının gereğidir denilebilir. Haydar Necib’in Anadolu dışındaki toprakların İmparatorluk toprağı olduğu ama hiçbir zaman vatan olmadığı şeklindeki görüşü bir bakıma, Osmanlı son döneminde yaşanan travmanın ve güvensiz bir fail-fiil ilişkisinin izdüşümüdür.

Osmanlı’nın öteki olarak addedilmesindeki ikinci unsur, İmparatorluk dönüşümüyle beraber Osmanlı idaresindeki Anadolu’da yönetim zafiyetinin, adaletsizliğin ve kalkınma sorununun baş göstermesidir. Haydar Necib, İstanbul ile Anadolu üzerinden yaptığı ayırım ile Osmanlı biyografisi ile Anadolu biyografisini birbirinden ayırmış ve İmparatorluğu temsilen İstanbul’un Anadolu için ontolojik bir güvenlik sorunu olduğunu ifade etmiştir (Mart 1925: 461):

“İstanbul, Anadolu’ya şimdiye kadar mütemadiyen ifna arzusuyla silah çekti. Bir cellat gibi Anadolu’nun üzerine çömeldi. Eğer Anadolu bu celladın elinden kurtuldu ise bunun sebebi münhasıran anayurdun ruhundaki kuvvettir.”

Mükremin Halil ise Anadolu’da baş gösteren bu sürecin başlıca sebebinin “devşirme sisteminin” olduğunu belirtmiştir. Fatih devriyle beraber Türk beylerinin yönetimde yer alamadığını, Fatih’ten sonra başlayan kadir-i mutlak yönetim anlayışıyla ümeranın birer uşak vaziyetine düştüğünü serdeden Mükremin Halil, devşirme sistemi ve sonuçlarıyla ilgili olarak şu tespitlerde bulunmuştur (Haziran 1924: 99):

“Bu devşirme mevki-i iktidara gelir gelmez, Türk unsurunu, Anadolu halkını ezmeye, devlet müessesine hâkim olarak adeta kendilerini Müslüman eden milletten intikam almaya başladılar. Sadrazam Rum Mehmed Paşa’nın Konya mülhakatında yaptığı mezalim, Anadolu’nun Moğol istilasına maruz kaldığı zamanları hatırlatacak bir hunharlık idi.”

Mecmua’nın bir diğer kalemlerinden Ahmed Refik, Osmanlı idaresindeki Anadolu’nun geri kalmışlığını ortaya koyarken, dönem içerisinde zuhur eden isyanların müsebbibi olarak da yine Payitahtı göstermiştir. Anadolu’nun ihmalinde en büyük faktör olarak da Fatih Sultan Mehmed’in devr-i saltanatını milad olarak belirlemiştir. “Fatih’ten sonra İstanbul’da başlayan saltanat debdebesi Anadolu için bir felaket terakki ediliyordu” tespitinden sonra Ahmed Refik, Anadolu’daki kötü yönetimi şu şekilde ifade etmiştir (Mayıs 1924: 47):

“Osmanlı idaresi Anadolu’yu tamamıyla hükmüne ram edememişti. Bu sebepten Anadolu’da dokuzuncu asr-ı hicrinden itibaren Âli Osman’ın saltanatına karşı dinî ve siyasî kıyamlar zuhur ediyordu. ...Mezkezi idarenin zulmüne, itisafına, sefahatine ve ihtirasına ile Anadolu’ya adilane bir idare, ilmü irfan nurunun girdiği yoktu. Anadolu, Osmanlı idaresinin, Osmanlı ricalinin debdebe ve

saltanatını temin için bir vasıta idi. Cahil bir vezirin ihtirasını tatmin veya sefih bir padişahın saltanatını temin için Anadolu halkı serhatlara koşturuldu.”

Anadolu'nun Osmanlı idaresine girmesiyle beraber gelişimine ket vurulduğu ve medeniyetin araçlarından mahrum bırakıldığı düşüncesi, halkın bir taraftan başı bozuk eşkıyalardan diğer taraftan da kötü yöneticilerden kaynaklı adaletsiz yönetildiği iddiasını barındırmıştır (Ahmet Refik, Nisan 1924: 36). Zira Payitaht'ın yönetim zafiyetinin bir sonucu olarak Anadolu'da Osmanlı Saltanatına karşı Kalenderoğlu gibi isyanların ortaya çıktığı iddia edilmiştir (Ahmet Refik, Mayıs 1924: 48). Bu isyanların esasında kötü yönetimin bir ürünü olduğu ve bundan kaynaklı olarak dini kıyاملar şeklinde gerçekleştiği Ahmet Refik tarafından şu şekilde ifade edilmiştir (Temmuz 1924, 137):

“Osmanoğulları halk kitlesinden ayrılarak saltanat sevdasına düştükleri tarihten itibaren dini kıyاملar başladı. Bu kıyاملarın en parlak başlangıcı Simavnalı Şeyh Bedreddin'in kıyamıdır. Şeyh Bedreddinden sonra Anadolu'da Osmanoğulları idaresine karşı büyük bir memnuniyetsizlik husule geldi. Vakıa Fatih ve Yavuz tek mil Anadolu'yu kamilen Osmanlı İmparatorluğuna kattılar. Fakat Anadolu halkının manevi ve samimi muhabbetini celbe muvaffak olamadılar.”

Anadolu'nun sefaletinin ve mahrumiyetinin Osmanlı ihmalkarlığından kaynaklandığı belirten ve Osmanlı devrine ilişkin en sert eleştirileri gerçekleştiren bir diğer Mecmua yazarı ise, Şemseddin Kemal'dir. Kemal, Selçuk Devrindeki maddi ve manevi atmosferi överken Osmanlı'nın adaletsiz yönetimi yüzünden Anadolu'da nice kıyاملarın gerçekleştiğini ve Anadolu halkının bu kıyاملara rağmen ayakta kaldığını ifade etmiştir. Bununla beraber Şemseddin Kemal, Ahmed Refik'in eserlerinden mülhem Osmanlı dönemi Anadolu isyanlarını şu sözlerle savunmuştur (Temmuz 1924: 174):

“Her Anadolulu bu eserde Kalenderoğlu gibi büyük isyan reislerinin dillerinden düşmeyen şu feryadı kalbine yazmalı ve daima lisanıyla tekrar ederken hayatı gayesinin bunu teminden ibaret olduğunu düşünmelidir: Anadolu Anadolulularındır.”

Şemseddin Kemal'in “Anadolu Anadolulularındır” şiarı, esasında anakronik bir tarih okumasının bir neticesidir. Zira Anadolu'nun Osmanlı dönemindeki coğrafi kapsamıyla Türkiye Cumhuriyeti dönemindeki tekabül ettiği alan aynı değildir. Osmanlı döneminde Anadolu Eyaleti, “Kızılırmak'ın denize döküldüğü yer ile Antalya körfezinin doğusunu birleştiren çizginin batısındaki alandan” mürekkep iken, Cumhuriyet dönemiyle birlikte coğrafi kapsamı genişletilerek Türkiye'nin siyasi sınırlarının bütününe teşkil etmiştir.⁹

Anadolu'da ortaya çıkan isyanlar sebebiyle Osmanlı'nın Anadolu (Türk) insanına ilişkin bakış açısı ve isimlendirmeleri de değişmiştir. Nitekim Osmanlı'nın Mecmua tarafından öteki ilan edilmesindeki üçüncü faktör ise Osmanlı döneminde fail-fiil ilişkisinin yarattığı sorunlu kimlik anlayışıdır. Devlet ile Türklük olgusu arasında rabitanın kopmasının yanında çıkan isyanlardan kaynaklı olarak Türk ismine de olumsuz yakıştırmaların yapıldığı, Türklerin İmparatorluk içerisinde horlandığı iddia edilmiştir (Ahmed Refik, Mayıs 1924: 48). Bu iddiaların sahiplerinden biri olarak Ahmet Refik, Türklerin İmparatorluk şu hitaplarla anıldığını serdetmiştir (Nisan 1924: 37): “Anadolu halkı İstanbul vakanüvislerinin lisanında Türk-i Sütürg, ayağı çarıklı Türk, Anadolu'dan vesair bilattan gelmiş eblehler, bir sürü etrak tabirlileriyle yad edilirdi.

Osmanlı idaresinde Anadolu'daki vuku bulan isyanlara sadece Anadolu insanının gözünden bakılması Mecmua yazarlarının içinde buldukları kaygı birikiminin bir ürünüdür denilebilir. Bu dönem aynı zamanda failin, kendisine ait olan devletten uzaklaştığı ya da uzaklaştırıldığı dönem olarak değerlendirildiği için göçebe Türkler ile Devlet arasındaki güç mücadelesi¹⁰ ve daha sonrasında Osmanlı-İran gerginliği göz ardı edilmiştir. Dolayısıyla Osmanlı yönetiminin isyanları bastırmada kullandığı metot, kurucu unsur Anadolu Türklüğüne sırtını dönme hatta onu tehdit unsuru olarak görme şeklinde algılanmıştır. Devletin hem Türklükten hem de Anadolu coğrafyasından uzaklaşmasının faturası devşirme yöneticilere çıkarılmıştır. Dolayısıyla Şemseddin Kemal'in “Anadolu

⁹ Hatta 1941 yılında Ankara'da tertip edilen I. Türk Coğrafya Kongresi'nde yedi bölgeden üçü için “Anadolu” tabiri kullanılmıştır: Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu ve İç Anadolu. Geniş ve ayrıntılı bilgi için bkz. Tuncel, 1991: 107.

¹⁰ Bu güç mücadelesinin temelinde, Osmanlı'nın göçebe Türkleri yerleşik iskana geçirerek hem vergiye bağlamak hem de kontrol altına almak arzusu vardır. Dolayısıyla konar göçer yaşam formu, merkez-kaç bir eğilime sahiptir denilebilir. Osmanlı ile göçebe Anadolu insanı arasındaki bu gerginliği, İran'ın lehine çevirmeye çalıştığı ve bunun için de dini/mezhebi sebepleri kullandığı söylenebilir.

Anadolulularındır” ibaresi, bir nevi Anadolu’yu Anadolu hakikatinden bihaber yöneticilerin yönetmesine karşı tepki olup failin fiilini mücessem kıldığı devletiyle buluşma teklifidir.

Mecmua’da Osmanlı son dönemindeki modernleşme sürecine de eleştiriler getirilmiştir. Modernleşme sürecinin gerek düşünsel gerekse de uygulamada Anadolu topraklarına katkıları ve hürriyet, eşitlik, anayasa, milli hakimiyet gibi mottoların Anadolu’daki yansımalarının sorgulanmıştır. Bu husus İrfan Nabi’nin cümlelerine şu şekilde yansımıştır (Eylül 1924: 250):

“Zavallı Anadolu son inkılabımızın doğuş anına kadar hürriyet, hakimiyet-i milliye gibi mukaddes kelimeleri yalnız kulağıyla işitmişti. Fakat mefhumlarını anlayamıyordu. Zira Meşrutiyet İnkılabı öz vatanının sinesinde Anadolu halkı tarafından değil, müstemlekeçiler tarafından yapılmıştır.”

İrfan Nabi, saltanatın mutlak yönetimi ile meşruti monarşi ve anayasallaşmayı savunanları aynı zeminde değerlendirilmiştir. Meşrutiyetin ilan eden Jön Türk kadrosunun ve İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin de İmparatorluk vizyonuna sahip olduğu gerekçesinden mülhem Anadolu’nun Meşruti Monarşi döneminde de sahipsiz kaldığı ve ihmal edildiği dile getirilmiştir:

“Gerek istibadçıların gerekse onun diğer şekli olan Meşrutiyetçilerin bütün gayeleri Anadolu’yu istedikleri gibi kullanmaktı. Bunun için de yegâne yol, Anadolu’yu okutmamak olacaktı. Çünkü müstemlekeliler biliyorlardı ki, amel fikrin mahsulüdür. İnsanı harekete getiren fikirdir. Kafası düşünemeyen bir adamın yapacağı ise başkalarının aleti olmaktan gayri bir meziyeti haiz olamaz (İrfan Nabi, Eylül 1924: 251)”.

Güvenli Coğrafyanın Korku Kaynağı Olarak Turancılık Fikri

Osmanlı son dönem fikir hareketleri farklı yönelimler teşkil etse de cihanşümül devlet refleksinin bir uzantısı olarak ortaya çıkmışlar ve Anadolu toprakları dışında kalan Balkanlar, Afrika, Ortadoğu ve Türkistan bölgeleriyle tarihî ve coğrafi bağlantılar kurmaya çalışmışlardır. Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük fikirleri, devletin İmparatorluk kodlarıyla şekillenmiştir. Buna mukabil Mecmua’da Anadolu coğrafyası, ihtiyatlılığın ve güvenin hanesi olarak kabul edilmiştir. Bu güvenli coğrafyayı sarsacak ve yıllardır ihmal edilen Anadolu insanını asli vatanının dışında tehlikeye atacak fikir akımları eleştiriye tabi tutulmuştur. İrfan Nabi, bu fikir hareketlerini, Anadolu’ya kasteden ve neredeyse asli vatan Anadolu’nun da kaybına sebebiyet veren bir tehlike olarak değerlendirmiştir (Eylül 1924: 251):

“Kâh İslamcılık kâh Osmanlıcılık kâh Türkçülük perdeleri altında gayelerini gizleyebiliyordu. Anadolulu, köleler saltanın icat ettiği bu oyunların illetini, sebab-i aslisini bilmiyorlardı. Bilseydi alt asırdan beri bu zillate katlanır mı idi? Cihana ferman okuyan necip Türk ırkının asil Anadolu milleti daha dün önünde secde edenlerin huzurunda zelilane eğilir miydi?”

Üç kıtadan elde kalan son kale olan Anadolu, tarihi hakikatten mahrum fikirler ve maceraperest politikalar yüzünden kaybedilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı algısı dönemin siyasi atmosferinin bir ürünüdür. Dolayısıyla Mecmua, Anadolu’dan başka bir hakikatin olmadığını ispat etmek için bir önceki dönemi aktör ve fikirleriyle devri sabık ilan ederken yaşanan buhranlı sürece daha çok dikkat çekme ihtiyacı hissetmiştir. Bu bağlamda Ziyaeddin Fahri (Fındıkoğlu), Birinci Cihan Harbi sonrası Anadolu topraklarının içinde bulunduğu tehlikeyi şu şekilde özetlemiştir (Haziran 1924: 125):

“Mütareke’nin başında tamamıyla kudretsiz olan memleketi, binlerce aziz evladını toprağa gömen, yüzbinlerce öksüz çocuktan, alil ihtiyarlardan ve hasta gençlerden ibaret kalan bu milleti artık kimse harbe sürükleyemezdi.”

Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük fikirlerinden en ağır eleştiri, Cihan Harbine giriş ve kaybediş sebebi olarak değerlendirilen Türkçülüğe ve onun cihanşümül tarih yazımı ve coğrafya tasavvurunun uzantısı olan Turancılık mefkûresine getirilmiştir. Zira gerek Yusuf Akçura’nın üç tarz-ı siyaset gerekse de Ziya Gökalp’in Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak eserlerinde, aralarında nüans farklılıkları olsa da İmparatorluğun o dönemki hakikatine uygun olarak siyasi bir reçete sunulmuştur (Çalen, 2019: 6-9). Diğer bir tabirle Osmanlı Devleti’nin siyasi istikameti, toprağa bağlı (teritoryal) bir ulus devlet modelinden ziyade âli ve büyük devlet kodlarına göre belirlemiştir (Durgun, 2015b: 33-36). Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Turancılık fikri, Anadolu topraklarını tehlikeye atacak bir sergüzeşt olarak nitelendirilmiştir. Mamafih Turancılığa karşı eleştirileri iki zeminde toplayabiliriz. Bu eleştirilerden birincisi Turancılığın tarihsel kimlik okumalarına yöneliktir. İkincisi ise tarih okumalarına müstenit tarihî coğrafya tasavvurudur.

Hilmi Ziya, Mecmua’nın 5. sayısında neşredilen Türkler ve Moğollar başlıklı yazısında Türk kimliğini oluşturan hatlar ile Türklerin coğrafya tasavvurunun üzerinde durmuştur. Hilmi Ziya (Ağustos 1924: 186), Türk – Moğol Kardeşliği iddiası üzerinden Turancılık fikrini şu şekilde tenkit etmiştir:

“Bizde Turan Mefkûresi ve Kızılelma cereyanının tevlid ettiği sakim kanaatlerden biri de Türk ve Moğol kardeşliği meselesidir, denebilir. Mefkûreyi kendi içimizde, vicdanımızda arayacak yerde, mütemadiyen harici, afaki, hatta hayali bir mebdîe icra etmek temayülü sağla iradeler ve kuvvetli ihtiraslar değil, belki müteredditi ilca ruhlar yetiştirmeye saik oldu.”

Mehmed Halid ise, birbirinden farklı hikayelere sahip olan Türk kavimlerinin tek bir bayrak altında toplanarak yekûn bir Türk milleti sosyolojisi oluşturma gayretinin ve bütün Türk topraklarının birleşmesinin bir hayal ve gayri hakiki olduğunu ifade etmiştir (Aralık-Şubat 1924-1925: 363):

“Bu milletin böyle bir mefkûre için çalışacak ne kuvveti ne de vesaiti vardır. Bunlar olsa bile Anadolu milletinin Turan’a, Turancılığa ihtiyacı yoktur. Onun mefkûresi ancak yurdunda milli bir devlet kurmak, bu devleti kemaline eriştirmektir. Anadolu’da ilk milli devletimiz olan Selçuki müessesesi zamanında burada bir medeniyet doğmuş, inkişaf etmiştir.”

Afaki ve hayali bir kimlik tahayyülüne ve coğrafya tasavvuruna sahip olduğu söylenen Turancılık idealinin, tarih yazımına da eleştiriler getirilmiştir. Hilmi Ziya (Ağustos 1924: 190), Türk-Tatar-Moğol ırkları arasında ayrımlar yaparken Ergenekon merkezli mitolojik tarih yazımını reddederek Ergenekon’dan çıkanların Moğol olduğunu, Ergenekon dağının Moğolcada Kemerli Dağ anlamına geldiğini ve Börteçene’nin kurtarıcı bir demirci olduğunu ifade etmiştir. Necip Asım (Ağustos 1924: 179) da benzer şekilde Türklerin Ergenekon’dan çıkışının gerçek olmadığını, Ergenekon’un Türklerle hiçbir akrabalığı olmayan Moğollara ait olduğunu belirtmiştir. Hilmi Ziya bir diğer makalesinde (Aralık-Şubat 1924-1925: 367-373), Kırgız, Uygur ve Türkmenlerin kültürel ve biyografik hikayesinin farklılıklarına dikkat çekerek Anadolu Türklüğünün farklı bir sosyolojik gerçekliğe sahip olduğunu ifade etmiştir. Mükremin Halil (Aralık-Şubat 1924-1925: 377-384) da Anadolu vatanının ve milletinin teşekkülünde, Türk Kavimlerinin İran ve Türkistan coğrafyalarında farklı devlet ve sosyolojik bir deneyime sahip olduklarına dikkat çekmiştir.

Turancılık fikri çerçevesinde Ziya Gökalp ve Türk Ocaklarının fikri yapısı da eleştirilmiştir. Ziyaeddin Fahri (Ağustos 1924: 196), Kaşgar ve Çin yöresindeki Türklük ile Konya’daki Türklüğü aynı zeminde gören Ziya Gökalp’in milli tarih anlayışını statik, şuursuz ve gayri mevcut olarak değerlendirirken, Gökalp’i Kızılelmacılığın baş döndürücü hülyasında savrulmayla tenkit etmiştir. Aynı eleştirilerden Hamdullah Suphi (Tanrıöver) de nasibini almıştır. Bununla beraber Haydar Necip, Türk Ocaklarının soyut bir coğrafya ve kimlik terkiibine dayana Türklük anlayışından sıyrılarak bir an önce Anadolu hakikatine yönelmesini salık vermiştir. Necip, Türk Ocaklarının hiçbir fırkanın siyasi etkisinde kalmaksızın Anadolu’daki Türklüğün tecrübesini ve zenginliklerini keşfe yönelik bir fikri hüviyete bürünmesi gerektiğini ifade etmiştir (Ekim 1924: 297):

“Bir fırkanın sırtından, bir hükümetin omzuna düşen bu müessesenin istikbali, adımlarını bizim adımlarımıza uydurmasına, bizimle yürümesine, Anadolu gençliğinin milliyet telakkisini kendisine umde intihab eylemesine bağlıdır. Türk Ocağı bundan sonra Anadolu Ocağı olmalıdır.”

Turancılık konusunda Mecmua’da serdedilen fikirlerde dönemin konjonktürü etkin olmuştur. Osmanlı’da neşvünema bulan Turancılık merkezli Türkçülüğün milliyet prensibi eleştirilirken, Türk tarihinin bütünselliği de ihmal edilmiştir. Dolayısıyla negatifleştirilen Osmanlı tecrübesi üzerinden, “hiçbir bağımızın kalmadığı Türkistan için de mi Anadolu’yu heba edelim” mealinde bir Turancılık eleştirisi geliştirilmiştir. Buna mukabil, Turancılığın Türk milletindeki tecrübesi ötekileştirilirken Macar toplumundaki yansımaya müspet bakılmıştır. Zira Ziyaeddin Fahri, Turancılık mefhumunda Macaristan ile Türkiye arasındaki ayrıma dikkat çekerken, Macar Turancılığının ilm-i sahada inkişaf ettiğini, Türk Turancılığının ise hayali ve soyut bir romantizme müstenit olduğunu serdetmiştir (Kasım 1924: 350-351).

Güvenli Coğrafyanın Tarihi Arkapları: Anadolu (Türkleri) Tarihi

Anadolu Mecmua’sında, Türk biyografik hikayesinin güvenli limanı olarak Anadolu görülmüştür. Diğer bir tabirle milli tarih yazımı, Müslüman Türklerin Anadolu’ya muhaceretiyle başlatılmıştır. Buna mukabil, Türk tarihindeki Anadolu hafızası ile diğer coğrafyalar arasında keskin bir ayrıma gidilmiştir. Mamafih Türklerin Anadolu’da yerleşik hayata geçerek millet olmanın vasıflarını kazandığı ve mütekamil bir devlet vücuda getirerek büyük bir medeniyet mamur ettiği savunulmuştur. Dolayısıyla muhtelif coğrafyalarda farklı devlet ve medeniyetler teşkil eden Türk topluluklarında, millet olma süreçlerinin de farklılık arz ettiği iddia edilmiştir. Dolayısıyla Türk milliyetçiliğindeki Turancı ekol ile Osmanlı merkezli tarih yazımları reddedilmiştir. Zira Mükremin Halil, Mecmua’nın birinci sayısında bu hususu şu şekilde ifade etmiştir (Nisan 1924: 8):

“Ayrı ayrı devletler vücuda getirmiş Anadolu Türkü ile Azerbaycan Türkü daima yekdiğerleriyle mücadele etmişlerdir. Bir taraftan ihtilafat-ı mezhebiye de inzimam edince bu ayrılık büsbütün had bir şekil almış ve nihayet ayrı iki millet haline gelmişlerdir. ...Türk tarihi deyince bizimle birlikte Azerbaycan’da, Irak’ta, Suriye’de, İran’da, Rusya’da, Horasan’da, Türkistan’da, Moğolistan’da, Çin’de devlet kuran, hükümet tesis eden bütün Türk kavmine mensup illerin ve ulusların tarihi hatıra gelir. ...Bundan dolayı bu isim bizim milli tarihimizin ismi olamaz. O halde tarihimizin ismini de şu suretle söyleriz: Anadolu Türkleri tarihi veya sadece Anadolu tarihi”

Mükremin Halil, Mayıs 1924 sayısında ise, İskitler ve sair gibi topluluklarla ile Anadolu Türklüğü arasında bir iltisâğın olamayacağını tekrar altını çizerek Anadolu tarihini 5 evreye ayırmıştır (Mayıs 1924: 58-59): Hulefa-yı Abbasiye Devri, Âl-i Selçuk Devri, Tavaif-i Müluk Devri, Âl-i Osman Devri, Cumhuriyet devri. “Tarihimizi bu suretle beş devreye ayırmak en doğru ve en ilmi bir nokta-i nazar olduğu izahat-ı atıye ile sabit olur” ifadesiyle Mükremin Halil, Anadolu topraklarına muhaceretle birlikte Türklerin müstakil bir millet haline geldiğini, mütekmil bir devlet teşkil ettiğini, mamur bir medeniyet tesis ettiğini iddia etmiştir (Mayıs 1924: 59, 63).

Türklerin Anadolu’da müstakil bir millet haline geldiğini savunan Mükremin Halil, Selçuklu Devrine ayrı bir parantez açmıştır. O’na göre Selçuk devrinde “yeni topraklar fethetme arzusu” yerini Anadolu’da kök salmaya bırakmış ve Anadolu’da Türk medeniyetinin temelleri atılmıştır (Haziran 1924: 97):

“Âl-i Selçuk devrinde vatan haricinde memleketler fethetmek arzularından ziyade Anadolu vahdetinin idamesi, memleket mamuriyetinin artırılması, ahalinin terfihi, hülâsa Anadolu haricine göz dikilmemesi ve fütihat arzuları uğrunda kan dökülmemesi kanaati çok kuvvetliydi.”

Şemseddin Kemal de Türklerin Anadolu’ya göçü münasebetiyle Türk medeniyetinin maddî ve manevî bütün unsurlarının Selçuklu döneminde inkişaf ettiğini “Anadolu medeniyetinin tevellüd ve inkişaf devri Selçukiler devridir” sözüyle belirtmiştir (Temmuz 1924: 173). Bu noktada Selçuklu Hükümdarı Sultan Alparslan üzerinde hassaten durulmuştur. 1071 Malazgirt Meydan Muharebesi Anadolu’da Türk varlığının miladı olarak kabul edilmiştir. Türklerin Anadolu’yu fethi yeni bir yurt tutma hikayesinin yanında müstakil ve mütekaddim bir kimlik-kültür terkiibinin de başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Zira Mükremin Halil bu düşünceyi şu sözleriyle tahkim etmiştir (Ağustos 1924: 225):

“Sultan Alparslan Türklüğün en büyük müessisidir. ...Türkmenlerin en çok kısmını Anadolu’ya gönderen müşarünileyh olmuştur. Onun bu himmetinin eseri olarak Türkmenler Anadolu’da seksene-i asliyeye kesret itibariyle tefevvük edecek bir derece-i kesafette yerleşmişlerdir. Bu sayede Anadolu kıt’ası yirmi-otuz sene içinde hakiki manasıyla bir Türk ili, bir Türkmen yurdu olmuştur.”

Mükremin Halil’in yanı sıra Mehmed Halid de “Asıl Hakikat” adlı yazısında Türk Milleti’nin Türk ırkından geldiğinden bahisle ırk ile millet arasında sosyo-kültürel, sosyo ekonomik ve sosyo-politik bir ayrıma girmiştir. Anadolu’daki Selçuklu varlığıyla beraber Türklerin mütekmil ve berdevam bir kültür ve medeniyet yarattığını serdeden Mehmed Halid, bu düşüncesini şu cümleleriyle özetlemiştir (Kasım 1924: 323):

“Başta büyük Türkmen padişahı Alparslan olduğu halde Anadolu’yu istila eden Türkler şüphesiz ki, buraya evvela cihad maksadıyla geldiler. Fakat sonra mütekaddim fetih teşebbüslerinin Türkleştirdiği bu muhitte muazzam bir devlet kurdular, yekpare bir millet halini aldılar.”

Mükremin Halil, Şemseddin Kemal ve Mehmed Halid’in Selçuklu döneminde Türklüğün müstakil millet olduğuna ve Anadolu’da Türk Medeniyetinin inkişaf ettiğine ilişkin değerlendirmeler Mecmua’nın diğer yazarları Hilmi Ziya (Nisan 1924: 29; Aralık-Şubat 1924-1925: 367), Ziyaeddin Fahri (Aralık- Şubat 1924- 1925: 416), Şemseddin Kemal (Temmuz 1924: 173), Necip Asım (Ağustos 1924: 179-180) tarafından da yapılmıştır. Selçuklu tarihi, Anadolu Türk tarih yazımında pozitif tarih yazımının başat unsuru ilan edilirken, bu düşüncenin temelinde Selçuklu Devleti’ndeki Türk etkinliği ve Selçukluların Anadolu’yu mamur etmeleri vardır. Diğer bir tabirle Türk biyografik hikayesinde fail-fiil ilişkisinin bütünsellik arz ettiği dönem Selçuklu dönemi olarak görülmüştür. Lakin Selçuklu ile Türklük arasındaki kurulan fail-fiil ilişkisinde Farsçanın resmi dil olduğu ve Selçuklu Sarayındaki Fars etkisi görmezden gelinmiştir.

Güvenli Coğrafyanın Sosyolojik Gerçekliği: Anadolu-Türk Kimliği

Anadolu Mecmuası, Türk kimliğinin miladında ve muhtevasında sosyolojik esasların rolüne önem atfetmiştir. Bu bağlamda Türk sosyolojisinin oluştuğu, beslendiği ve büyüyerek demirlendiği yer Anadolu toprakları olarak telakki edilmiştir. Mamafih Türk kimliğinin Osmanlı devirlerindeki

pasif(leşen) rolünden sıyrılarak yeniden bu topraklarda aktör olarak belirleyici olması gerektiği savunulmuştur. Türk kimliğinin sosyo-politik izdüşümü olarak Anadolu, zaman zaman Türk kavramına ikame edilerek kullanılmıştır. Dolayısıyla Mecmua'da bazen Türk milleti yerine Anadolu milleti kavramı da kullanılmıştır. Bu husus sınırları muayyen toprağa bağlı (teritoryal) kimlik anlayışının da bir neticesidir denilebilir.

Haydar Necip (Ekim 1924: 314-315), "Ah zavallı Anadolu milleti, sen de ayrı ayrı bütün çocukların gibi talihin kahrına uğradın" sözüyle Anadolu'nun mazisindeki acılara ışık tutarken, Anadolu'da yaşayan ahalinin yeniden kendi kaderini yazması gerektiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde "Anadolu, Anadolulularındır" mottosuyla Şemseddin Kemal (Temmuz 1924: 174) de coğrafyanın psikolojik güvenliğiyle milli kimliğinin birbirinden ayrılamayacağını belirtmiştir. Ziyaeddin Fahri de Türk milli varlığının adı ve teminatı olarak Anadolu'yu işaret etmiştir (Ağustos 1924: 198-199):

"Bizim bugünkü Türklüğümüz büyük ve kavmi bir Türklükten tamamen ayrılmış, kendi istiklalyeti içinde kendine has bir mevcudiyet intisab etmiştir. Hakiki adı ile "Anadolu" olan bu milli mevcudiyetin ise tarihe ve içtimaiyatına dair bir kelime olsun, henüz söylenmemiştir. ... Bizim burada aradığımız cihet Türk varlığının, Anadolu'nun içinden gelen ve içtimai hayat veçhelerinin doğru taşan tekâmül ve tevahül hamlelerine taalluk ediyor."

Bu noktada coğrafyanın tanımı aynı zamanda coğrafyada yaşayan ahalinin de kimliğinin tezahürü olmuştur denilebilir. Hatta isim Anadolu hakikatine yapılan vurgu Mecmua'da yeni devletin isminin de ne olacağıyla ilgili tartışmayı beraberinde getirmiştir. "Türkiye" kelimesinin eskiden beri benimsenen bir tabir olmadığını ifade eden Mehmed Halid, Türkiye Cumhuriyeti yerine Anadolu Cumhuriyeti kavramının kullanılması gerektiği üzerinde durmuştur (Kasım 1924, 325):

"Türkiye kelimesi eskiden beri memleketimizde benimsenmiş bir tabir değildir. Hele bu tabirin devletimize alem olarak kabulü kimsenin hatır ve hayalinden bile geçmemiştir. Mukaddes Anadolu cumhuriyetini bu tabir ile tevsime kalkışmak, bizce şimdiye kadar olanlara zamimeten tarihimizi son bir defa daha tahrir etmektir."

Mehmed Halid'in dışında İrfan Nabi (Eylül 1924: 250), "Anadolu Cumhuriyeti'nin Maarif Mefkûresi" adlı makalesinde Anadolu cumhuriyeti tabirini kullanmıştır. Lakin her iki kullanımda da Türk soylu olmak ile millet olmak arasındaki farka dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda Türk soyunun muhtelif şubelerinin farklı milliyet olgusuna sahip olmalarından kaynaklı olarak her bir şubenin yeni ve özgün ismiyle kendisini, yurdunu ve devletini isimlendirmesi gerekliliği vurgulanmıştır (Mehmed Halid, Aralık-Şubat 1924-1925: 362). Bunlar dışında Mecmua'da Anadolu'nun hakikati ile Türk varlığı arasında kültürel köprüler kurulmaya çalışılmıştır. Örneğin Hilmi Ziya, Türk folklorunun zeminini teşkil eden destan ve hikayelerinin menşeinin Türkistan olduğunu ifade etse de Türklerin Anadolu'ya muhaceretinden sonra bu sosyolojinin dönüştüğünü ve yeni bir form kazandığını ifade etmiştir (Nisan 1924: 29):

"Oğuz destanı Türkmen'in ilk efsanesi, Oğuz, Türkmen'in ilk büyük kahramanıdır. Fakat Türkmen Anadolu'ya geldiği zaman Müslüman bir destan getirdi. Oğuz, Müslüman olarak dünyaya gelmişti. Milletini dine davete memurdu. Hazret-i İbrahim'in Türkmenler arasında vekili idi. Tatar ve Moğol nesepleriyle hiçbir veçhile münasebet ve alakası yoktur. Efsane, Anadolulaştı, yani örfün bu eski ve esaslı efsanesi muhitine intibak etti. ... Her biri mahalli renkler aldı, Anadolulaştı."

Hilmi Ziya'nın nazar-ı dikkatlere celp ettiği "Anadolulaşma" süreci bir bakıma Anadolu coğrafyasında güvenli hafıza limanlarının oluşturulması gayretinin mahsulüdür denilebilir. Zira Hilmi Ziya, Anadolu folklorunun renklerinden bahsederken Türk insanının mizahi, efsanevi ve adalet anlayışına dayalı isimlere örnek vererek, bu isimler vesilesiyle Anadolu menşei biyografik hikâyenin temellerini atmıştır. Bu bağlamda Köroğlu adalet arayışının, Battal Gazi kahramanlığın, Nasreddin Hoca da mizah ve aklîselimin temsili olarak gösterilmiştir (Nisan 1924: 30).

Necip Asım (Yakasız) ise, geleneklerin hafıza durakları olarak kabul edilen milli bayramlara ilişkin keskin bir görüş ortaya atmıştır. Necip Asım, Türk milli hissiyatına tercüman olmadığı için Osmanlı döneminde kazanılan zaferlerin milli gün ya da bayram sayılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu noktada İstanbul Fethi, Mohaç Meydan Muharebesi ve Çaldıran Zaferi gibi Osmanlı'nın mutlak zaferiyle sonuçlanan muharebelerin Türk hafızasında herhangi bir nokta-i nazara tekabül etmediğini serdetmiştir. Necip Asım, 1071 Malazgirt Muharebesini Anadolu'nun fetih tarihinin miladı olması bakımından milli günlerin en kutlusunu ilan ederken diğer milli gün önerilerini ise şu şekilde

sıralamıştır (Ağustos 1924: 180): Birinci Sultan Kılıçarslan'ın salibilerle¹¹ harp ettiği 1 Temmuz ve 3 Eylül günleri, Müşarınileyhin salibilere galebe ettiği 14 Ağustos günü, Birinci Mesud'un Alman İmparatoruyla Fransız Kralını hezimete uğrattığı günler, İkinci Sultan Kılıçarslan'ın Bizans ordusunu mahvettiği meşhur muharebe günü.

“Anadolu’yu yakından ve uzaktan alakadar etmeyen bir kitap, -şahkar bile olsa- bizim için üzerinde durulacak bir mevzu değildir” diyen Haydar Necib, Mehmed Faruk Bey'in Anadolu şiirindeki “Ey Anadolu, Ey Türklüğün Kabesi, ey sevgili yar” mısraları üzerinden Anadolu’yu düşüncenin ve fiilin merkezine almıştır. Bu bağlamda negatif tarih okuması yaparak Türk sanatında ve edebiyatında İstanbul’un yerinin olmadığından bahisle İstanbul ile Anadolu arasında ayrıma dikkat çekmiştir (Haydar Necib, Temmuz 1924: 165):

“İçinde Anadolu için aşk hisleri duyan şair, İstanbul’dan muhabbetle bahsedemez. O İstanbul ki, asırlarca zevki, sefahati, uğrunda Anadolu’nun kanını sarfetmiş, o kan kalmayınca kemiklerinden kendisine taht yapmıştır. Fetih, itila ve saltanat devrinde uğrunda kılıçlar parlatılan İstanbul, Anadolu’ya kastettiği tarihten beridir ki, kalbimizdeki mevkiini kaybetti. Artık ona şiirimizde yer vermek günahıdır.” Haydar Necib’in negatif tarih okumasını pozitif gelecek inşasına çevirmek isteyen Mehmed Halid ise, Anadolu halk edebiyatın zenginliklerinden bahsetmiştir. Mehmed Halid’in halk edebiyatı vurgusunda yaşadığı zorluk ve güçlüklerle karşı var olmayı becerebilmiş, ayrıca bunu Türk hafızasına kaydetmiş Anadolu sanatkarları vardır (Eylül 1924: 231):

“Halk şairleri Anadolu’da bir tesellidirler. Basık köy odalarının karanlık köşelerinde boğulan nice arzular, ihtiraslar, hummalar halk şairlerinin muvacehesinde onların sazıyla birlikte uyanır. O zaman hissedilir ki, halk şairleri Anadolu’nun vakfesiz acılarını, sonsuz ihtilaçlarını, unutulmayan matemlerini, kendi acılarında, ıstıraplarında, matemlerinde toplayarak terennüm ediyor.”

Mehmed Halid bir başka yazısında, Anadolu’daki zenginliklerin Acem ve Arap nüfuzu yüzünden görmezden geldiğini ifade etmiştir (Temmuz 1924, 167). Bu minvalde Anadolu şehir tarihlerine, mimarisine ve kültürel zenginliklerine Mecmua’nın birçok sayısında yer verilmiştir. Örneğin Nisan 1924 sayısında Hilmi Ziya İznik’i ve İsmail Nami Diyarbakır’ı, Mayıs 1924 ve Haziran 1924 sayılarında Şahabeddin Bey Konya’yı, Ekim 1924 sayısında Mehmed Halid Maraş’ı, Aralık-Şubat 1924-1925 sayılarında Mehmed Şerif Ankara’yı, Mehmed Fazıl Urfa’yı, Ziyaeddin Fahri Erzurum’u, Mart 1925 sayısında Ahmed Halil yine Erzurum’u farklı yön ve özellikleriyle işlemişlerdir. Mecmua’da aynı zamanda Necip Fazıl’ın (Haziran 1924: 128) “Dağlar ve Köroğlu”, Ziyaeddin Fahri’nin (Temmuz 1924: 169), Erzurum’u konu alan “Hicret, Kemal Ahmed’in (Aralık-Şubat 1924-1925: 391) Anadolu kızının güzelliklerini ele alan “Ayşe Türküsü”, Esad Adil’in (Mayıs 1924: 77) Anadolu’nun kültürel zenginliklerini anlattığı “Anadolu’ya” şiirlerinde Anadolu’daki edebi zenginliğine dair örnekler sunmuşlardır.

Güvenli bir coğrafya olarak Anadolu, Anadolu dışındaki tecrübenin de göz ardı edilmesine ve istikbal için bütün motivasyonun bu topraklarda yoğunlaştırılması arzusunun da doğurmuştur. Böylece güvenlik reflekslerinin yalnızca Anadolu toprakları ve insanı için devreye gireceği ortaya koyulmuştur. Celaledin Kemal, bu hususu şu şekilde ifade etmiştir (Kasım 1924: 353-354):

“Bu tarafta Anadolu Çocuğu heder olup giderken başkalarını düşünmek vazifemiz değildir. Tufan olsa, yerden cehennem fişkırtsa, gökten yağmur yerine taş yapsa da umurumuzda değil, kim olursa olsun. Anadoluludan maada kimse aklımızı işgal edemez. Herhangi bir tehlikenin önünde duyduğumuz endişe, yalnız Anadolu içindir. Çünkü o biziz ve biz de oyuz.”

Yalnızca Anadolu için gelişecek güvenlik refleksleri Anadolu topraklarını tehlikeye atacak bütün aktör ve fikirler için tedbirlerinde alınmasını önclemiştir. Bu bağlamda Anadolu’nun yeniden mamur edilmesinde ve bütün unsurlarıyla birlikte milli bir kuvvete dönüşmesinde içerideki tehlikelere dikkat çekilmiştir. Bu tehlikelerin başında Mehmed Emin (Yurdakul)’in “İrtica Karşısında Gençlik” makalesiyle dikkat çektiği Doğu Anadolu kültüründeki din temelli farklılıklardır. Mehmet Emin bu hususu şu şekilde belirtmiştir (Aralık-Şubat 1924-1925: 404).

“Şarki Anadolu’da cahil bir kitle var ki, helal ve haramı Türkün itikadına uymuyor, kazanç tarzı iptidaidir, kalbini vatanına değil şu veya bu şeyha yahut beye bağlamıştır. O itikat değişmelidir, onlar da Türk’le beraber yürüyebilmek için eline sapanı almalıdır, onlar da yine şeyhe tapmamalı, mahluku mabud yapmamalıdır.”

¹¹ Haçlılar

Bu dönemin aynı zamanda Şeyh Sait isyanına denk geldiği nazar-ı dikkate alınır, Mecmua Anadolu'da milli hareketi sekteye uğratabacak her şeyi dikkatle takip etmiştir. Hatta Aralık ve Şubat arasında Doğu Anadolu'nun Türklükle yoğrulduğu, Türklerin giriş kapısı olduğunu ifade eden yazılar ele alınmıştır. Abdurrahim Şerif'in "Muş Ovasında" makalesi ve Urfalı Mehmed Fazıl'ın "Urfa şairleri" makaleleri buna örnek teşkil etmektedir (Aralık- Şubat 1924-1925: 405-410 ve 432-434). A.M. Münhasır ismiyle Ziyaeddin Fahri de Doğu Anadolu'nun bir parçasının İdris-i Bitlis tarafından "Kürdistan" olarak isimlendirilmesine şiddetle karşı çıkmıştır. "Anadolu'nun hiçbir bölgesinde Kürdistan denilecek bir yer yoktur" diyen Ziyaeddin Fahri, Doğu Anadolu vilayetlerinden Erzurum'u merkeze alarak bölgenin Selçuklu döneminden bu zamana Türk mührüne sahip olduğunu şu sözlerle serdetmiştir (Aralık-Şubat 1924-1925: 436):

"Anadolu yalnız Anadolu'dur. Anadolu yalnız Türk diyarıdır. Anadolu yekpare bir vücuttur. Hiçbir cüz'ü ayrılamaz. Anadolu haritasında, Kürdistan uydurulmuş, vehmedilmiş bir parçadır. Anadolu'nun bir kısmına bu ismi vermeye kalkışmak, Anadolu'nun vahdetine kastetmektir. İlim ve hakikate hürmet edenler bundan korkmalıdır."

SONUÇ

Güvenlik, devletlerin hudut güvenliğinin ve egemenlik haklarının muhafaza edilmesinin yanında biyografik hikâyeye bağlı olarak sosyo-psikolojik ve sosyo-kültürel faktörleri de ihtiva eden bir ontolojik zemine haizdir. Dolayısıyla coğrafyanın güvenliği, coğrafyada mukim ahalinin kendisini nasıl isimlendirdiği, dahi tarihî/kültürel hafızası itibarıyla nasıl konumlandığı, bilvesile bu pozisyonunda özne olarak etkinliğiyle de iç içedir. Mamafih kimlik ile mekân arasındaki bağların zamansal derinliği ve bu zamansal derinliğin sosyal hafızadaki işlevi, failin fiilini idrak etmesi, fiilin de failinin bilinci dahilinde oluşması açısından önem arz etmektedir.

Anadolu Mecmuası bu yönüyle Anadolu kimliği, tarihi ve coğrafyası ile Türklük arasında hakikatin izdüşümünü ihtiva eden bir bağ kurmaya çalışmıştır. Bu bağlamda Anadolu coğrafyası fail olarak belirlenen Türk'ün bedeni, Anadolu hafızası suur ve idrak seviyesi, Anadolu kültür ve medeniyeti ise gerçek fiili olarak kabul edilmiştir. Bu konsept içerisinde Anadolu hakikatinden uzaklaşan dönemler korku ve kaygının sebebi olarak güvensiz fail ve fiil olarak ötekileştirilmiştir. Zira Anadolu'nun Selçuklu devirleri kurucu Anadolu hakikatinin kurucu dönemi olarak referans gösterilirken, fetihlerle büyüyen ve İmparatorluk hüviyetine bürünen Osmanlı, Anadolu'dan mental ve pratik olarak uzaklaştığı için güvensiz fail olarak görülmüştür. Dolayısıyla İmparatorluk fail olarak Türk kimliğinin, İmparatorluğun egemenliğinde olan Ortadoğu, Balkanlar ve Afrika toprakları olarak fiil olarak Türk fiilinin dışında değerlendirilmiştir. Bununla beraber Türk tarihinin Osmanlı birikimi ve tecrübesi, Anadolu hakikatinin dışında ve güvensiz dönem olarak değerlendirilmiştir. Yani daha açık bir ifade ile Mecmua'ya göre Osmanlı kendilerinden değil ve kendilerini temsil etmezken, Anadolu coğrafyası dışında kalan imparatorluk toprakları da Türk Milleti'nin yurdu ve yaşam alanı olamaz.

Anadolu Mecmuası'nda vurgulanan Anadolu hakikati, Türk Milleti kimdir, ne zaman oluşmuştur ve asli yurdu neresidir sorularına da cevap üretmiştir. Bu noktada ırk ile millet arasındaki sosyolojik ve siyasî ayrımlara dikkat çekilerek Türklerin müstakil bir millet ve mütekamil bir devlet olmasının miladı Anadolu'ya geliş, asli mekânı ise Anadolu toprakları belirlenmiştir. Bu husus cumhuriyet dönemiyle birlikte değişen paradigmaya bağlı olarak toprağa bağlı (teritoryal) millet ve devlet anlayışının neticesidir. Milli hafızanın demirlendiği muhit olan Anadolu dışında, sosyolojik ve siyasî gerçeklik arayışları ise maceraperest ve tehlikeli fikirler olarak konumlandırılmıştır. Dolayısıyla Meşrutiyet dönemi fikir akımları Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük-Turancılık milliyet gerçeğiyle uyumsuz tarih yazımı ve coğrafya tasavvuru kapsamında değerlendirilmiştir. Bu fikir akımlarından Turancılık, gerçekçi olmayan kimlik tahayyülüyle Cihan Harbi'nde Anadolu'yu dağılma ve işgal tehlikesine sokan bir diğer güvensizlik ve kaygı unsuru olmuştur.

Son olarak Anadolu Mecmuası, Cumhuriyet rejiminin ulus devlet politikalarıyla benzeşen bir yayın politikasına sahiptir. Milli egemenliğin kıstası, sözün Anadolu'nun yegâne sahibi olan Anadolu insanına verilmesi açısından önemle vurgulanmıştır. Hatta Mecmua'nın köy vurgusu Cumhuriyetinkiyle hemen hemen aynıdır. Yazılara bakıldığında cumhuriyet inkılabının Anadolu'yu mamur edeceğine yönelik güçlü bir inanç vardır. Lakin yayın hayatında kaldığı 1924-1925 yılları, aynı zamanda radikal ve kökten modernleşme hamlelerinin henüz gerçekleşmediği döneme tekabül etmektedir. Bununla beraber Mecmua, tedrici değişimden yana olduğunu ifade etmiştir. Mecmua tahrir-i sükunun yürürlükte olduğu ve siyasî şartların ağır olduğu bir dönemde kapatılmıştır (Çınar, 2007: 101). İlerleyen dönemlerde ise,

özelliğe tarih yazımı ve coğrafya tasavvuru noktasında Cumhuriyetin politikaları uyum sağlayacak olsa da radikal dönüşüm, İkinci kuşak Anadolucular ile resmi milliyetçiliği karşı karşıya getirmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdurrahim Şerif (Aralık- Şubat 1924-1925), “Anadolu Manzaraları: Muş Ovasında”, Anadolu Mecmuası, Sayı 9, 10, 11 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 432-433).
- Ahmed Refik (Nisan 1924), “Mehmed-i Râbi Zamanında Anadolu” Anadolu Mecmuası, Sayı 1 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 36- 39).
- Ahmed Refik (Mayıs 1924), “Kalenderoğlu ve Âl-i Osman”, Anadolu Mecmuası, Sayı 2 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 47-50).
- Ahmed Refik (Temmuz 1924), “Karabıykoğlu, Nur Ali, Celâli”, Anadolu Mecmuası, Sayı 4 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 137-140).
- Alver, Köksal (2001), “Anadoluculuk ve Hilmi Ziya Ülken”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (1), s. 133-138.
- Aslan, Fatih (2008), Anadolu Mecmuası ve Anadoluculuk, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atabay, M. (2018), “Anadoluculuk”, Editör: T. Bora ve M. Gültekingil, Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik Cilt:4 (Üçüncü Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul, s. 515-532.
- Bailey, K. D. (1982), Methods of Social Research, Free Press, New York.
- Baykal, Ömer (2019), “Resmi Bir İdeoloji Olarak Kemalizm”, Editör: Ö. Baykal, Cumhuriyet Döneminde Siyasî Düşünce, A Kitap, Ankara, s. 1-76.
- Beyatlı, Y. K. (2015). Eğil Dağlar (On altıncı baskı), Kubbealtı Yayınları, İstanbul.
- Bölükbaş, Yusuf Ziya (2018), “Türkçü-Turancı Milliyetçiliğin Düşünsel Temelleri Üzerine Bir İnceleme”, Akademik Hassasiyetler, 5 (10), s.45-59.
- Bölükbaş, Yusuf Ziya (2019), “Türk Milliyetçiliğinde Antisemitizm: Hüseyin Nihal Atsız Yazıları Üzerine Bir İnceleme”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20 (2), s. 293-320.
- Celeleddin Kemal (Kasım 1924), “Kim İçin, Ne İçin?”, Anadolu Mecmuası, Sayı 8 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 353-354).
- Çalen, Mehmet Kaan (2017), “Anadolucu Tarih Tasavvuru: Yeni Vatan, Yeni Tarih, Yeni Millet”, Turkish History Education Journal, 6 (1), s. 75-99.
- Çalen, Mehmet Kaan (2019), “Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp’e Göre Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Türk Milliyetçiliğinin Doğuş Dönemi İçin Bir Dönemleştirme Teklifi”, Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi, 1 (1), s. 1-16.
- Çınar, Metin (2007), Anadoluculuk Hareketinin Gelişimi ve Anadolucular ile Cumhuriyet Halk Partisi Arasındaki İlişkiler (1943-1950), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Deren, S. (2008). “Türk Düşüncesinde Anadolu İmgesi”, Editör: T. Bora ve M. Gültekingil, Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik Cilt:4 (Üçüncü Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul, s. 533-540.
- Dirican, Rabia (2014), Anadolu Mecmuası'nın Türk Düşünce Hayatı Açısından Değerlendirilmesi, The Journal of Academic Social Science Studies-JASSS, 25 (1), s. 387-398.
- Durgun, Ş. (2014), Turkish Political Life, A Kitap, Ankara.
- Durgun, Şenol (2015a), “Türkmerkezli Yaklaşımdan Avrupa Merkezli Yaklaşım Geçişte Hümanizma”, Akademik Hassasiyetler, 4 (2), s. 1-25.
- Durgun, Ş. (2015b), Türkiye’de Devletçi Gelenek ve Müzik, A Kitap, Ankara.
- Esad Adil (Mayıs 1924), “Anadolu’ya”, Anadolu Mecmuası, Sayı 2 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 77).
- Georgeon, F. (2008), “Yusuf Akçura”, Editör: T. Bora ve M. Gültekingil, Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik Cilt:4 (Üçüncü Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul, s. 505-514.
- Giddens, A. (2014), Modernite ve Bireysel-Kimlik (İkinci Baskı), Çev. Ü. Tatlıcan, Say Yayınları, İstanbul.
- Gökalp, Z. (1969). Türkçülüğün Esasları (Sekizinci Baskı), Varlık Yayınevi, İstanbul.
- Güç, Kürşad (2020), Soğuk Savaş Sonrası Rus Dış Politikasında Ontolojik Güvenlik, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Haydar Necib (Haziran 1924), “Bir Hikâye”, Anadolu Mecmuası, Sayı 3 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 129-130).

- Haydar Necib (Temmuz 1924), “İlk Menba”, Anadolu Mecmuası, Sayı 4 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 164-166).
- Haydar Necib (Ekim 1924), “Türk Ocağı”, Anadolu Mecmuası, Sayı 7 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 296-297).
- Haydar Necib (Mart 1925), “İhkak-ı Hak”, Anadolu Mecmuası, Sayı 12 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 460-461).
- Hilmi Ziya (Nisan 1924), “Anadolu Örfü ve Destanlar”, Anadolu Mecmuası, Sayı 1 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 29-35).
- Hilmi Ziya (Mayıs 1924), “Anadolu Örfü ve Destanlar 2”, Anadolu Mecmuası, Sayı 2 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 64-67).
- Hilmi Ziya (Ağustos 1924), “Türkler ve Moğollar”, Anadolu Mecmuası, Sayı 5 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 186-191).
- Hilmi Ziya (Aralık – Şubat 1924 – 1925), “Kırgız, Türkmen ve Uygurlar”, Anadolu Mecmuası, Sayı 9, 10, 11 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 367-373).
- İrfan Nabi (Eylül 1924), “Anadolu Cumhuriyetinin Maarif Mefkûresi”, Anadolu Mecmuası, Sayı 6 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 250- 252).
- Kemal Ahmed (Aralık-Şubat 1924-1925), “Ayşe Türküsü”, Anadolu Mecmuası, Sayı 9, 10, 11 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 391).
- Korkmaz, T. (2016), Tipolojik ve Kuramsal bağlamda Milliyetçilik ve Anadoluculuk, A Kitap, Ankara.
- Labuschagne, Adri (2003). “Qualitative research: Airy fairy or fundamental?” The Qualitative Report, 8(1), s. 100-103.
- Laing R. D. (2015), Bölünmüş Bellek (2. Baskı), Çev. E. Akça, Pinhan Yayıncılık, İstanbul.
- Mehmed Emin (Aralık-Şubat 1924-1925), “Hadiseler Önünde Tefekkür: İrtica Karşısında Gençlik”, Anadolu Mecmuası, Sayı 9, 10, 11 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 403-404).
- Mehmed Fazıl (Aralık- Şubat 1924-1925), “Urfa Şairleri”, Anadolu Mecmuası, Sayı 9, 10, 11 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 405-410).
- Mehmed Halid (Haziran 1924), “Musul – Bir Vazifenin İhzarı”, Anadolu Mecmuası, Sayı 3 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 131-132).
- Mehmed Halid (Temmuz 1924), “Tasavvufî Halk Edebiyatımıza Dair Notlar Mukaddime”, Sayı 4 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2011, s. 167-168).
- Mehmed Halid (Eylül 1924), “Sanihât-ı Seyranî”, Anadolu Mecmuası, Sayı 6 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2011, s. 231-233).
- Mehmed Halid (Kasım 1924), “Asıl Hakikat”, Anadolu Mecmuası, Sayı 8 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2011, s. 323-325).
- Mehmed Halid (Aralık-Şubat 1924-1925), “Milliyetperverliğin Manası”, Anadolu Mecmuası, Sayı 9, 10, 11 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 361- 364).
- Mehmed Halid (Mart 1925), “Hasbihâl”, Anadolu Mecmuası, Sayı 12 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 443-444).
- Mükremin Halil (Nisan 1924), “Milli Tarihimizin İsmi”, Anadolu Mecmuası, Sayı 1 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 5-9).
- Mükremin Halil (Mayıs 1924), “Milli Tarihimizin Mevzuu 1”, Anadolu Mecmuası, Sayı 2 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 58-60).
- Mükremin Halil (Haziran 1924), “Milli Tarihimizin Mevzuu 2”, Anadolu Mecmuası, Sayı 3 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 95-106).
- Mükremin Halil (Ağustos 1924), “Anadolu’nun Fethi 2”, Anadolu Mecmuası, Sayı 5 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 218- 225).
- Mükremin Halil (Aralık-Şubat 1924-1925), “Türk Kavminin Muhtelif Milletlere Ayrılması ve Anadolu Vatan ve Milletinin Teşekkülü 1”, Anadolu Mecmuası, Sayı 9, 10, 11 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s.377-384).
- Necip Asım (Ağustos 1924), “Milli Bayramımız”, Anadolu Mecmuası, Sayı 5 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 179-181).
- Necip Fazıl (Haziran 1924), “Dağlar ve Köroğlu”, Anadolu Mecmuası, Sayı 3 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 128).

- Şemseddin Kemal (Temmuz 1924), “Kızlarağası”, Anadolu Mecmuası, Sayı 4 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 173-174).
- Tuncel, Metin (1991), “Anadolu – Coğrafya”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 3, ss.106-109. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/anadolu>, (04.03.2021).
- Tonga, Necati (2011), Anadolu Mecmuası (1924–1925) ve Anadoluçuluk Fikri Üzerine Bir İnceleme, Türk Yurdu Dergisi, S. 285. Erişim: <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1496>, (20.01.2021).
- Ürkmez, Hülya (1997), Anadolu Mecmuası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Ziyaeddin Fahri (Haziran 1924), “Anadolu İnkılabı”, Anadolu Mecmuası, Sayı 3 ((Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 125-127).
- Ziyaeddin Fahri (Temmuz 1924), “Hicret”, Anadolu Mecmuası, Sayı 4 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 169-171).
- Ziyaeddin Fahri (Ağustos 1924), “Milliyet Meselesi”, Anadolu Mecmuası, Sayı 5 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 195-203).
- Ziyaeddin Fahri (Kasım 1924), “Peşte Turan Cemiyeti”, Anadolu Mecmuası, Sayı 8 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 347-351).
- Ziyaeddin Fahri (Aralık- Şubat 1924- 1925), “Anadolu Kadınlığı 1”, Anadolu Mecmuası, Sayı 9, 10, 11 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 415-419).
- Ziyaeddin Fahri (Aralık- Şubat 1924- 1925), “Kürdistan Yoktur/ İlmi Keşifler/ Aşkale Mektubu/ Milli Rakslarımız”, Anadolu Mecmuası, Sayı 9, 10, 11 (Haz. A. Tekin ve Z. İzgöer, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 435- 438).